

A valóság integrálisabb tükrözéséért

Sáfrány Imre

Ács József Topolyán bemutatott képanyaga izgalmas versenyfutás térben és időben: az utóbbi három év képanyagából összeválogatott tárlat tudatos elzárkózást hirdet a látott valóságot ábrázoló festésmódtól.

Kilábalván a milunovicso, szocialista-realistikus és konyovicso művészet-szemléletből, Ács férfikorának delén egyedül maradt és még mielőtt engedett volna egy szükségszerűen ható tehetlenségi törvénynek, még mielőtt néhány nekiiramodással megkísérelte volna faképnél hagyni a látott világon alapuló festésmódját, megállt a falusi parasztszobák fehérbajuszos, macskadorombolásos, petróleumlámpás egyhangúságánál (*Blahó bácsi*). A mulandóság komor fátyola lebben itt meg az áporodott lilazöld csendben, és a Tisza-parti alkonyat fekete-zöld áhitata ihleti nem kegyeletteljes valóság-hú meditációkra. Elmereng a kapálók groteszk színes sémáin, és a mélyzengésű, sötét alapon rángatózó figurákat mesterien egyensúlyozza a horizontra rajzolt fogat hasonlóan megfogalmazott sötét sziluettje. (*Kapálók*.)

Ácsot a látott élmény nyugózi le, az vezetési ecsetét durva, darabos csetlőbotló utakra, hogy a vastagon és nyersen feldobált színfoltok lélekarangos áhí-

tattal áldozzanak a csendnek, a szüpercegesnek, (*Csárdában, Alsó Tisza-part*) a kukucska búcsúzkodó múltnak.

Ebből a világból billenti ki a művész a modern képzőművészeti irányzatok valóságot integrálisabban tükröző inerciója és viszi a látott valóságábrázolástól tudatosan távolodó izgalmas kanyarain át, hogy legújabb vásznai geometrikus rendszere előtt megállván jogosan kérdezzük önmagunkat:

Beilleszthetjük-e ezekbe a sémákba képzelet- és érzésvilágunk röppályáit? Találunk-e bennük zaklatott idegeinket zsongító mákonyos összhangokat? Megérezzük-e ezeken az alkotásokon egy távoli rend mába idézett látomását, fel-lelhetjük-e megtöredezett és megszag-gatott egyeneseiben, csonka és össze-görbült síkjaiban a hitet, melynek sugárzása izgalomba hoz, melynek magabiztossága lenyűgöz?

És ha nem így volna, akkor e menekülés nem a látott valóságábrázolásból való kiábrándulást, távlatnélküliséget, szétszóródást, egy vélt káosz előtti térd-és fejhajtást jelent-e?

A Tisza- és a Krivaja-parti csendes meditációk óta, úgy vélem, *három* képre hivatkozva érzékeltethetjük és érzékelhetjük Ács festészetének átalakulásait.

Az első egy világos alapra vetített vérezen meleg vörös-fekete vízió (*A költő szaval*). A magáramaradt alkotónak csakazértis kiáltó belső élménysugallta látomása ez, ahol az ecsetvonások zakatoló ritmusa szürrealista látomásban vetít elénk egy poétát, ki művét szavalja. A kép jelképesége nem vitatható, a kivetített élmény őszintesége és ereje Ácsot mint erőteljes szimbolistát mutatja be.

A második egy virágcsendélet (*Virág*), melyet azoknak a képeknek a csoportjába sorolhatjuk, ahol az alkotó a tudatosan leegyszerűsített formák lényegki-domborító érdemét dicsőíti. Ezekben a képekben Ács mesterien szűri le az első élmény színompás és formagazdag élményanyagát, és az így nyert sémákba tudatosan szövi a léten nem léten töprengő magános ember vívódásait (*Egykor volt és egykor lesz*), az atomkor civilizációjának torzított sívár vetületeit (*Horizont alatt*). Talán nem véletlen, hogy ezek közül a mértani elemekre visszavezetett képek közül az a kép a legfestőibb, amelyen a mértani síkoka szervezett forma nem szabadult meg a látott élmény bélyegétől: megmaradt virágnak a maga leegyszerűsített síkjai-val. Ez azt bizonyíthatja, hogy az egyszerűsítés és elvonatkoztatás útvesztőin nem mindig visz eredményre az alapélmény végtelenségig fokozódó átértékelése. E virág csendéletnek éppen ez a „maradi” megfogalmazása készíthette a művészt a festőiség széles skálájának igénybevételére: hiszen a kötött forma a maga leegyszerűsített mivoltában gátat jelenthetett az alkotó képzelet előtt, olyan gátat, mely ez esetben festői kvalitásokat duzzasztott, tárolt és olvasztott magába. Ez a kép Ácsot, mint a stilizálás mesterét, mint a száraz ecsettel felrakott hamvas pasztellos színhatások hívét dicséri.

A harmadik mű (*Öntelt ritmus*), mely a művész harmadik arculatát tükrözi, úgy érzem, a kiállítás legfestőibb kreációja: a szürkék spontán játéka a világossárga alapon mintha fennen hirdetné, hogy a képzőművészet mégis mindig irodalmi és filozófiai mankókra utalva. Tiszta, halk, festői líra ez a kép, mintha játékos báránnyelűk vetítették volna érett árpatáblára a szürkék gomolygó fantomját.

E három kép, e három különböző festői hitvallás fényében látom Ács Józsefet, az alkotót: az expresszív szim-

bolistát, a spekulatív képszerkesztőt és a spontán lírikust, aki előbb eltávolodva tőle különböző utakon újra meg újra megközelíti a látott valóságot.

Szándékosan nem csatoltam az előbbi csoportosításhoz a kiállító faldekorációvázatait, melyek vidámritmusú, derűpalettájú falfestményeket jeleznek, ahol életöröm repes a sárgákon és a rózsaszíneken át, ahol a vonalak úgy táncolnak át a színpompás felületeken, mintha egy Dufy mester álmodta selyemszöttes bomlott volna ki a szemlélő előtt (*Lakoma, Testnevelés, Pihenés*).

Az impresszionisták és az expresszionisták kései hada hat-e még ma is oly károsan a képzőművészekre, hogy elhanyagolják a forma mindenható erejét, és ezzel megbontják a tartalom-forma egység elemi követelményét? — tolla-kodik időnként élem a kérdés, amíg a tárlat képeit nézegetem. Bizonygatom magamnak: A festészet ma már kilábalt az improvizációk gázlójából, és ott, ahol tudatos képszerkesztés dominál, ott ahol tudatos színösszhang uralkodik, ott kockázatos a rögtönzésben bízni. Mert nem mindegy, hogy négyzetcentiméterről négyzetcentiméterre hogyan rakják fel a vászonra a festéket: higan-e avagy pasztásan, vékony puha ecsettel-e avagy keménysörtéjű széles pemzlivel, leheletfinom áttetsző rétegekben-e avagy vastag pasztájú odavetett foltokban.

Érdekes, hogy Ács ecsetkezelésének ritmusa és képi felületének fakturája a kiállított művek javarésznél ellentmond annak a festői felfogásnak, melyet a kép valóságtól elvonatkoztatott szerkezete megkövetel.

A néhány kiemelt mű kivételével, melyeket az imént jellemezni igyekeztem, a Topolyán kiállított képeken a műgond háttérbe szorult.

Gyakori, szinte modorosságba hajló jelenség az egyszínű síkok hevenyészett meghatározása. A sík megfestésének számtalan módja van még az egyszínűség keretein belül is. Úgy érzem, hogy a kiállított képek zömén ahhoz a spekulatív képszerkesztés eljárásához viszonyítva, mely Ácsot leginkább jellemzi, ecsetvonásainak tempója túlságosan gyorsütemű. Ez a gyorsütemű ecsetkezelés a maga jellegzetességeivel ellentmond az igényes és alapos képszerkesztésnek, a botladozó forma ezért sokszor elmarad a mély tartalmakat szorgalmazó alkotói lelkiismeret törekvései mögött, felbomlik az alkotás tartalom-forma egysége és az igényes műalkotás helyett

csupán érdekes kísérleteknek lehetünk tanúi (*Veszélyes út*).

Ács József azzal, hogy feláldozta első önálló tárlatának egységét és ahelyett, hogy csupán legújabb képciklusát mutatta volna be, beleépítette e tárlatanyagába utóbbi néhány évének képzőművészeti eredményeit — engedményt tett a közönségnek. Lemeztelenítve alkotói énjét ezen a tárlaton végigkísérhetjük vergődéseit. Láthatjuk, hogyan rugaszkodik el a Tisza és Krivaja part-

ján meglátott és ábrázolt világ valóságától és hogyan menekül a bánáti puszta komor tövise, víziói felé (*Tüskék és libák, Puszta*), hogy Chagallo cigánykerekét vetve a fehérfalú falusi házak között (*Falusi misztérium, Függőleges házsor*) erőteljes bőrzelmű képletekben (*Kegyetlen események parádéja*), geometrikus meditációkban (*Függőleges kompozíció*), spontán lírában (*Kukoricaföld délután*), keresse önmaga igazi arcát.

